

FNP ferkiezingsprogram 2015-2019

**'Minder Den Haag,
Meer Frysland!'**

Faststeld

in de Algemene Ledefergadering

fan de FNP op 7 novimber 2014

Inhoud

Bladsy

3. **0. De 7 kernwaarden fan de FNP**
4. **1. Inlaiding** - Samenwerke foor alle inweuners fan Frysland – Ons inset foor de kommende fier jaar - Over de indeling fan dut program
6. **2. Frysland bestuurt** - De laai sels in hannen! - Kerntaken fan de Provînsy - Samenwerking met andere overheden – ‘n Aigen plak in de Eerste Kamer - Aktyf in Europa
9. **3. reKent** - Baas over de aigen finânsys – de ferhouding met de Rândstad – evenwicht in inkomsten en útgaven – belastings - topsalarissen
11. **4. Frysland werkt**– Perspektyf foor de ekonomy - kwaliteit foor rekreasy en toerisme – ferkeer: kosten en baten – openbaar ferfoer ferbetere -
15. **5. Frysland leeft** - Inset foor de gemeenskap (tena: mienskip) – Kulturele Hoofdstâd 2018 – ‘t Frys en de streektalen – Onderwiis: kwaliteit en meertaligens – Sport: Thialf en Frise sporten – Media: Omrop Frysland en ‘n Frys mediasintrum
20. **6. Frysland weunt** - De kwaliteit fan de rúmte – Krimp in de regio – Weunbelaid weer werom na de maatskaplike taak – lokale foorsienings – streekaginda’s - detailhandel
23. **7. Frysland duurseme** - Enerzjy: alternativen foor wynturbines – rúmte foor lokale mienskip, lândskap en leefomgeving – kringloop bij andere grôndstoffen – sônd water en droge foeten – waterbeheer kritys wege – feenwaaies en maatskaplike kosten
27. **8. Ons groene goud** - Netuur en lândskap – De EHS en gebiedsontwikkeling – Agrarys netuurbeheer – Frysland graidefeugellând – Ferantwoordlik foor de netuur – Duurseme fisserij

7 Kernwaarden fan de FNP

Demokrasjy: De FNP fynt dat de macht over de overheid fan 't folk is. Mînsen motte soafeul mooglik betrokken wurde bij 't openbaar bestuur.

Federalisme: De FNP is foarstander fan 'n staatsinriching die't mînsen en lokale mienskippen 't recht en de middels geeft om de aigen levensrûmte soafeul mooglik sels inhoud te geven. De FNP wil meer beslisrecht na de provînsy, 'n sterker provinsjaal bestuur en derdeur 'n sterker Fryslân.

Internasjonalisme: De FNP soekt na wat mînsen bynt en siet de wereld as 'n federasy fan mienskippen. Mînserechten en respekt foar andere kulturen en levensovertugings stane derbij sintraal.

Taal en kultuur: Taal en kultuur drage bra bij an de idintiteit en dermet an 't welwezen fan mînsen. De FNP wil de Frise idintiteit fersterke en staat derom noed foar de Frise taal en kultuur. De FNP maakt him sterk foar 'n Fryslân, der't ok andere talen en kulturen respektêrd, praktisêrd en waardeerd worre, soa as 't Bildts en 't Stellingwerfs.

Ondernimmerssin: De FNP wil aigen inisjatyf, kreativiteit, ferantwoordlikhyd en ondernimmerskap de rûmte geve, soadat mînsen en mienskippen in staat binne hur optimaal te ontwikkelen.

Solidariteit: De FNP is 'n mienskipspertij. Foar 't behoud fan de solidariteit mot begryp en respekt fan weerskanten tussen aarm en ryk, jong en oud, sônd en syk behouwen en fersterkt worre, dat gyneen an 'e kant komt te staan.

Duursemeens: De FNP wil 'n duurseme wereld nalate an de kommende generasys. In plak fan potfertere soekt de FNP na ekonomise bestaansforms, die't 'n betere evenwicht garandere tussen konsumere en konserve.

1. Inlaiding

Samenwerke foor alle inweuners fan Fryslân

De FNP set him as politike partij in foor alle inweuners fan Fryslân. De FNP gaat in 't foorste plak út fan de belangen fan Fryslân. 't Gaat de FNP d'r om dat de mînsen in Fryslân sels soafeul mooglik te sêgen krije over hur aigen toekomst. Wat út De Haag en Brussel weg op Fryslân ôfkomt mot derom ok in 't belang weze fan Fryslân. De FNP is gyn filiaal fan Haagse partijen en soadoende dé partij om foor Fryslân op te kommen.

Dat doet de FNP in gemeenteraden, waterskapsbestuur, Provinsjale Staten, de Eerste Kamer fia de Onafhankelijke Senaatsfractie (OSF) en fia de aigen partij Europeeske Frije Alliânsje (EFA) in 't Europees parlemint.

Fryslân is gyn ailând. Derom staat de FNP open foor samenwerking binnen Nederland en Europa. De FNP is fan deuze open opstelling út weg beraid om ferantwoordlikhyd te dragen en met anderen te preberen 'n polityk program om te setten in bestuurlike daden. De ôflopene fier jaar het de FNP bestuurlike ferantwoordlikhyd droegen in de provînsy. In hyltyd meer gemeentes nimt de FNP deel an 't kelezy en krijt hyltyd meer raadsleden. De FNP is sterk wutteld in de Frise mienskip. Jou kinne derom op de FNP an!

Ons inset foor de kommende fier jaar

De tiden fan automatise groei fan ekonomy, befolking en finânsys lêge achter ôns. Derbij komt dat de polityk in Den Haag hyltyd wiffer wort, de Rândstad meer en meer sintraal komt en de mînslike maat fan 't plattelând na de achtergrônd raakt. De besûnnigings, de politike instabiliteit en de angst foor Europa laide tot sintralisasy, opskaling en hyltyd meer ôfstând tussen burger en bestuur. Wij wille de mînslike maat weer werombringe, wij wille sêgenskap over elemintêre saken as sorg, onderwijs en kultuur weromgeve an ôns inweuners. Wij wille 't sterk weromdringe fan de privatisering fan organisasys die't eertiids 'publyk', dat wil sêge in hannen fan de overhyd waren. Soks betekent ok dat niet allenig de invloed fan managers, maar ok hur salariëring an banden laid wort, niet alleen in Den Haag, maar ok in Fryslân. Wij wille ôns inwenners weer sintraal stelle en niet inkeld maar as konsumint of as nummer benadere. Dat geldt nag meer foor Fryslân, der't wij 'n selsstandige en herkinbere provinsjale overhyd hewwe. Fryslân, ôns provînsy, kin de brûg slaan tussen burger en bestuur. Met 'n loochise ferhouding tot de gemeentes en meer aigen beslisrecht en sêgenskap as ant nou toe.

Fryslân mot dus meer as inkeld maar 'n selsstandige provînsy blive. De provînsy is niet soamaar 'n bestuurlike middenlaag. De provînsy mot in de folle breedte noed staan kinne foor de belangen fan hur inweuners. Die provînsy mot de mînslike maat fan 't bestuur inhoud geve. 'n Referendum over de befoegdhyd fan de toeganklikhyd en de spraiding fan sikenhúzzen, weuningkorporasys en bovengemeentlike sorginstellings in 2017 is dertoe 'n eerste anset.

Fryslân het as provînsy 'n fin meer as 'n beers. De kernkwaliteit fan Fryslân, 't lândskap en de rúmte, die mot behouwen en fersterkt worre. Dat is ôns groene goud, der't wij hoeden met omgaan

motte maar ok fan profiteere mâge. Gyn nije wynmôlns d'rbij op 't lând, de bestaande oprúmme en andringe op 'n meer duurseme enerzjy-opwekking die't ten goede komt an mîns en miljeu.

Dernaast hewwe wij fansels ôns aigen taal en kultuur. In 2018 is Luwt Kulturele Hoofstâd fan Europa. 't Ferhaal fan Fryslân sil der in syn hele heer en feer ferteld worre motte. 't Starichysan útknipen fan ôns aigen Omrop mot ophouwe.

Fryslân is 'n provînsy met potînsy. Met ôns sterke midden- en klainbedriif, de rekreasysektor, 'n beperkt groeiende lânbousektor en de Frise kinnisinstellings kinne wij in ekonomys opsicht de kommende fier jaar feerder groeie in werkgelegenhyd. De provînsy mot him derfoor insette, ok nou't de ekonomy krekt weer wat beter begint te lopen.

Over de indeling fan dut program

't Folgende hoofdstik geeft 'n raamwerk an foor 'n andere ferdeling fan de befoegdhyd tussen 't Ryk, Fryslân en de gemeentes. De andere hoofdstikken geve per thema an hoe't de FNP na de onderwerpen kykt, en geve 'n konkrete útwerking.

Dut ferkiezingsprogramma is bedoeld foor de ferkiezings fan Provinsjale Staten in 2015. Derom lait 't aksint op wat de provînsy neffens ôns doen mot de kommende fier jaar. Maar fansels sille wij ok wat sêge over de samenwerking met de andere overheden.

2. Fryslân bestuurt

De laai sels in hannen!

Fryslân het binnen Nederland 'n besondere pesisy. Met meer dan 2000 jaar geskiedenis en 'n sterke identiteit: 'n aigen taal, kultuur en lânskap. Met minder dan 'n aigen bestuurlik huus kin 't derom niet toe.

Maar de trend in Nederland is krekt de andere kant út. Groater, anonimer en ôfstandliker. De skaalfergroating in 't openbaar bestuur, maar ok bij de rechtspraak, 't onderwijs en bij de brandweer en de plisy, sorge d'r foor dat deuze overhydsbefoegdhyd niet meer past bij de mienskip, maar der krekt fan ferfreemdt. Ok doet dut gyn recht an de werkgelegenhyd en de ekonomise feerkracht fan Fryslân. De FNP wil deuze skaalfergroating omkere en de infloed fan de gewoane mînsen op hoe't d'r met fitale overhydsdiensten omgaan wort fergroate.

De provînsy Fryslân mot derom met 'n dúdlike demokratise legitimasy, op termyn meer aigen befoegdhyd en ferantwoordlikhyd krije. Wij wille 't aigen bestuurlike huus fan Fryslân helendal ferbouwe: ferstevige, ferbrede en ferbetere. Dat kin in ferskillende forms. 't Gaat d'r om dat die ferbouwing gyn doel op himsels is, maar bedoeld om de inweuners fan Fryslân soafeul as mooglik sels sturing te geven an hur aigen toekomst. De kommende fier jaar wille wij dertoe 'n eerste stap sette. Dat mot 'n niet-omkeerber proses fan desintralisasy opsmite werdeur at ôns aigen Frise bestuur meer sichtber wort en meer te sêgen krijt. Dat proses mot stap foor stap en op basis fan diskussy en heldere beslútmominten nommen worre.

De demokratys legitimeerde sêgenskap over publike foorsienings soa as sikenhúzzen, skoalen en weuningbouferenings mot na de mienskip weromkomme. De beraikberhyd en toeganklikhyd fan gesondhydsorg, folkshúsfesting en onderwijs, dat is 'n saak fan ôns allegaar. Soadat ôns sikenhuus, ôns skoal en ôns Omrop ok werklik weer fan ôns binne, en niet fan de managers in Den Haag. Dat kin niet alleen maar an Den Haag overlaten worre. Derom wil de FNP dat de provînsy in de kommende bestuursperioade 'n brede diskussy opset onder de Friezen. Die mot laide tot 'n referindum, toegelyk met de gemeenteraadsferkiezings in 2017, over de fraag at en hoe't Fryslân en de Friezen meer sturing krije over sikenhúzzen, weuningkorporasys en sorginstellings. 't Gaat hier dus om sêgenskap en rezy op sorg en weunen op bovengemeentlik nivo. De fraag die't neffens ôns steld worre mot met dut referindum is;

- Mot de Frise burger meer infloed krije op beslútfoming angaande sikenhússorg, bovengemeentlike sorginstellings en de folkshúsfesting?

At de meerderhyd fan de Frise kiezers dan ja sait, mot 't Frys provinsjaal bestuur binnen 'n jaar met Den Haag onderhandele over de fraag hoe't die groatere infloed inhoud krije mot.

Kerntaken fan de provînsy

De FNP wil 'n provînsy die't ferantwoordlikhyd en middels fan 't Ryk oernimt en andere saken overlaat an de gemeentes.

De kerntaken foor Fryslân binne dan ferkeer en ferfoer, water, de Frise taal en kultuur, netuurbelaid, plattelândsbelaid, openbaar ferfoer, delfstofwinning, 't hoger onderwijs en de rezy angaande rûmtlik en ekonomys belaid. Wij fine dat Fryslân derover met 't Ryk in gesprek mot om te besien hoe't Fryslân die taken oernimme kin. Soa mooglik sil, in nâfolging fan de insteek met sorg en folkshûsfesting, hierover de mening fan de inweuners fan Fryslân heard worre motte.

Wij fine dat d'r 'n betere taakferdeling tussen de Provînsy en de gemeentes komme mot. Utgangspunt derbij binne de hierfoer noemde kerntaken fan de provînsy. 't Soasjaal belaid, dat de mînsen direkt angaat, blyft wat de FNP angaat derom 't domein fan de gemeente.

Wetterskip Fryslân mot wat belaid en bestuur angaat onder de provînsy komme. Dat befördert 'n integrale werkwize en levert 'n finansjeel foordeel op. Soa lang at 't Wetterskip nag niet bij de provînsy onderbrocht is, mot 't Wetterskip Fryslân bestaan blive en niet opskale in andere, groatere ferbanden.

Samenwerking met andere overheden

Wij wille op meer terrainen met meer overheden samenwerke, binnen Nederland maar ek derbûten. De FNP plait foor 'n aktive samenwerking met Noord- en Oasfryslân. De FNP wil ok dat Fryslân him aktyf presinteert op plakken die't polityk of ekonomys foor ôns fan belang binne. In Den Haag, Brussel of feerder in 't bûtenlând. De FNP dinkt derbij niet allenig kultureel. 't Gaat d'r ok om de struktuur fan ôns ekonomy deur innofasy, kinnisútwisseling en eksportbefordering te fersterken. D'r mot derom 'n permanint en beter sichtber plak komme foor de Frise lobby-aktiviteiten in Den Haag en Brussel.

Noordlike samenwerking is prima at dat 'n meerwaarde betekent foor Fryslân, maar 'n bestuurlike skaalfergroating naar 'n Noordlik lânsdeel wize wij beslist ôf. Fryslân is de groatste provînsy in Noordlik Nederland, met de meeste inweuners en de sterkste ekonomy. Fryslân het meer kânsen as problemen. Deur sterk en met selsfertrouwen met Grunningen en Drinte samen te werken, kin d'r meer út de noordlike samenwerking haald worre. De FNP is heel kritys over 't Interprovinciaal Overleg (IPO). De belangen fan Fryslân worre gau's onder in die belange-organisasy foor de Nederlânse provînsys onderskoven. De FNP fynt dat binnen 't IPO de belangen fan de plattelâns provînsys beter tot hur recht komme motte.

'n Aigen plak in de Eerste Kamer

De leden fan Provinsjale Staten kieze de leden fan de Eerste Kamer. De FNP werkt in de Eerste Kamer konstruktyf samen met andere provinsjale partijen in de Onafhankelijke Senaatsfractie, de OSF. De FNP Statefrakty sil derom op de FNP-kandidaat op de OSF list stimme. De FNP is niet foor of teugen 't nou sittende kabinet, maar fynt al dat fia de Eerste Kamer de belangen fan Fryslân beter behartigd worre motte.

Aktyf in Europa

De FNP het 'n open opstelling na de wereld toe. Wij wille over de grûnzen sien fan Fryslân en Nederland. Derom spant de FNP him aktyf in foor Europa. De FNP fynt dat Europa te belangryk is om an Den Haag over te laten. Fia de aigen politike partij de Europese Frije Alliânsy (EFA) in 't Europees Parlemint bringt de FNP in Brussel rechtstreeks saken in die't foor Fryslân en de EU fan belang binne. At wij Europa feerder inhoud geve wille, dan motte de mînsen der 'n flinke stim in krije. Bijgelyks deur de mooglikhyd en stim op echte gemeenskaplike Europese partijen, en/of deur Fryslân as een kiesdistrikt foor 't Europees Parlemint an te wizen. De FNP sil d'r in EFA-ferbând aktyf toe bijdrage, dat Europa 'n huus fan frede blyft en him feer hout fan ekonomise en militêre konfrontasys over onwisse grûnzen.

Aksypunten:

- a. *Behoud en fersterking fan de provînsy Fryslân as bestuurlike eenhyd.*
- b. *In 2017 'n referindum over de fraag at en hoe't Fryslân en de Friezen meer befoegdhyd en middels krije motte at 't gaat om de spraiding en beraikberhyd fan sorginstellings en folkshúsfesting.*
- c. *'n Betere ferdeling fan befoegdhyd, taken en finânsys tussen Ryk, provînsy en gemeentes.*
- d. *'t Waterskapsbestuur mot bij de provînsy onderbrocht worre.*
- e. *De befoegdhyd over de Frise taal, kultuur en onderwijs met de middels helendal na de provînsy.*
- f. *De kontakten en ferbanden met de andere Fryslanden meer anhale en benutte.*
- g. *'n Aktyf búttelânds belaid fan Fryslân richte op kultuur, kinnis en eksportbefordering.*
- h. *'n Sichtber aigen plak foor Frise lobby-aktiviteiten in Den Haag en Brussel ('Frise ambassade')*
- i. *Inset fia de EFA foor 'n meer demokratys Europa: stimme over de grûnzen op Europese listen en Fryslân 'n kiesdistrikt in Europa.*

3. Fryslân rekent

Baas over de eigen finansys

De FNP staat foor 'n hoeden en ferstandig finansjeel beleid. De FNP wil dat de Provinsy werkt met slúttende begroatings. Groate infesterings der't de provinsy an metbetaalt, motte antoanber foordeel hewwe foor meerdere generasys. De FNP wil dat 't Ryk him hout an de wet Finansjele Ferhoudings en 't Europees Hândfest. Elke overheidslaag, elke provinsy, het neffens die wet recht om sels autonoom over syn finansys te beslúttten. Eensijdige grepen in 'e kas deur 't Ryk, bijgelyks in 't Provinsyfôns of 't Waddenfôns, kinne derom niet. De FNP wil ondersoeke late wat d'r allegaar an spesifike doelútkerings nag feerder fersimpeld worre kin. Liefst met 'n overheveling naar 't Provinsyfôns, soadat Fryslân sels beslútte kin wer't wij 't geld an útgeve. Wij wille gyn útfoeringsloket fan 't Ryk worre. De FNP wil dat geld dat hier ferdiend wort, hier ok foor 'n groater part as nou 't gefal is, deur ôns sels weer infesteerd en útgeven worre kin.

De ferhouding met de Rândstad

Haagse útfinings soa as 't ferplichte skatkistbankiere bij 't Ryk en 't toesicht op provinsjale reserves en infesterings motte an kant. De ferdeel-kriteria fan Provinsyfôns, gemeentefôns en doelútkerings motte heel kritys wogen worre. De provinsy mot aktyf Sorge dat sokke kriteria niet ten koste gaan fan provinsys as die fan ôns. De regering en ministerys hewwe wat dat angaat faak 'n groate fiksasy op de Rândstad en syn groat tal inweuners. Te min wort d'r om docht dat wij hier meer kilometers rijdiken, water en lândopperflak hewwe die't onderhouden worre motte. Per kilometer gaat d'r minder overhydsgeld naar 't openbaar ferfoer in Fryslân as na bijgelyks Amsterdam (Noord-Zuid metrolijn) maar men mot hier feerder raize om ergens te kommen! Deuze ongelikense ferdeling tussen de Rândstad en de andere helft fan Nederland fraagt hyltyd opnij ekstra omdinken.

Evenwicht in inkomsten en uitgaven

De netto inkomsten fan de provinsy motte ok in de toekomst genog weze om de nije kerntaken út te foeren. Desintrasys mot niet útdraaie op 'n ferkapte besúnniging út Den Haag weg. De fikse fermindering fan inkomsten út 't Provinsyfôns en de desintrasys fan taken na de gemeentes toe betekene dat de kommende perioade ok 't amtlik apperaat met minder toe mot. Soks kin ok deur minder regelgeving.

De FNP wil dat d'r 'n definitive oplossing komt in de provinsjale begroating foor de finansjele dekking fan alle klainere en groatere knelpunten in de provinsjale infrastruktuur, en goed onderhoud fan wat wij al hewwe. Per stik likene dat klaine bedragen, maar alles opteld gaat 't om 'n onfangrike list, foor 'n part ok struktureel te dekken. An de inkomstekant wil de FNP dat de provinsy de lobby foor de gasbaten krachtig deurstet. Met súkses het de FNP de ôflopene perioade de groate meerderhyd fan de Staten achter dut doel kregen. De opbringsten fan de delfstofwinning ferdwine na de Haagse skatkist en Fryslân siet der te min fan werom. De leste 30 jaar is dat minder dan 1% weest. Wij worre hier wel met de maatskaplike kosten fan de mynbou opskeapt: booiemdelgang, waterhúshouwing, fersilting fan lândbougrônd, ska an húzzen en gaan soa maar deur. De FNP is foorstander fan 't instellen fan 'n provinsjaal delfstoffenfôns. Hierin motte alle opbringsten komme

die't frijkomme fanwege de gas- en soutwinning. Wij dinke an 'n fôns krekt as in Noorwegen werfan at de rinte-opbringsten brûkt worre foor fersterking fan de ekonomy. Potfterere is de FNP 'n griis. Fryslan kin met Grunningen en Drinte samenwerking soeke angaande deuze matery.

De provînsy is groat-andeelhouwer fan drinkwaterbedriif Vitens. Die andelen wille wij graag anhouwe, niet allenig fanwege 't finansjele resultaat maar fral ok omdat de drinkwaterfoorsiening as publike kerntaak neffens ôns in publike hannen hoort. 't Selde geldt foor Alliander, die't 't netwerk fan de elektrisiteit in Fryslan beheert.

Belastings

Ferhoging fan belasting is foor de FNP 'n allerleste middel om de overheidsfinânsys gesond te houwen. Maar 'n aigen belastingdomein, krekt as de opsinten, is 'n hard beding foor de toekomst fan Fryslan as Provînsy. Feranderingen in de finansjele ferhoudings fan de Provînsy met 't Ryk motte d'r niet toe laide dat de Frise burger 't belije mot. De bestaande geldstromen motte in 't foorste plak âns organiseerd worre. Dus gyn ekstra belasting, netto gelikense lasten foor de mînsen.

Topsalarissen

Ontspoorde topsalarissen bij weuningstichtings, groate skoalgemeenskappen en sikenhúzzen binne d'r met oorsaak fan dat 't fertrouwen in de overhyd minder worren is. De FNP wil derom dat direkteuren, topbestuurders en metwerkers fan overheden en (semi) publike organisasys niet meer ferdiene as 'n deputeerde (de Fryslan-norm).

Aksypunten:

- a. *De provînsy mot 'n aigen belastingdomein en open finansjele húshouwing behouwe.*
- b. *Niet allenig de útfoering fan taken fan 't Ryk na de gemeentes en de provînsy desintrasere, maar ok de befoegdhyd over de finânsys die't der bij hore. Liefst deur overheveling naar 't Provînsyfôns, soadat Fryslan tena sels over dat geld beslútte kin.*
- c. *'n Fiks groater part fan de opbringsten fan delfstofwinning mot Fryslan sels over beskikke kinne. De FNP dringt d'r op an dat topbestuurders en metwerkers fan publike organisasys die't hur werkgebied in Fryslan hewwe, niet meer ferdiene dan 'n deputeerde.*

4. Fryslân werkt

Perspektyf foor de ekonomy

De provinsy infesteert in saken die't de ekonomise struktuur fan Fryslân effektyf en foor lange tiid antoanber sterker make. Lykas de universiteits Campus (UCF), de Dairy Campus, 't World Trade Center (WTC) en Wetsus der't de eksport over de hele wereld met beforderd wort. Luwt hout as hoofstâd fan Fryslân spesjaal omdinken, niet allenig as ekonomise motor, maar ok met de UCF, de watercampus en de Frise kultuurinstellings die't hier festigd binne. 't Is belangryk dat de hogeskoalen en de andere publike instellings hier met hur direksys en besturen blive. De bestaande klusters ('hot spots') fan watertechnology, skips- en jachtbou, metaal en agrarise wetenskap wil de FNP feerder stimulere.

De provinsy mot gûnstige bedingsten skeppe, stimulere en anjage maar niet sels direkt deelnimme in bedriven. Dat motte kommersjele infesteerders sels doen. De FNP wil dat meer infesteerd wort in kines en jongeren. 't Is ok 'n provinsjaal belang dat jongeren hier 'n toekomst hewwe en dat de provinsy hur inset om jonge mînsen perspektyf en 'n toekomst te geven. Derom plait de FNP niet allenig foor 't stimuleren fan de kinnisekonomy, maar de FNP wil ok met klim dat de provinsy hur sterk maakt foor 't stimuleren fan de ambachtsekonomy. Technys fakmanskap is foor de Frise gemeenskap en de ontwikkeling fan ôns ekonomise basis fan groate waarde; tal fan jongeren motte der hur werk in fine. Bedriifsleven (MKB) en onderwiis sille derbij feul beter op nander anslutte motte.

De FNP set in op 't beforderen fan werkgelegenhyd op 't plattelând neffens aard, skaal en karakter. 'n Goeie ICT infrastruktuur met glâsfezel as nutsfoorsiening kin dat met mooglik make. 't Gebiedsrichte plattelândsbelaid dat de provinsy foert is wat de FNP angaat 'n foorbeeld fan hoe't 't feerder mot.

De agrarise sektor staat de kommende tiid foor 'n groate opgave. An de ene kant binne d'r tal fan mooglikheden tot groei. Fryslân kin de witte motor fan de Europese súvvel worre. An de andere kant sil an stringe bedingsten foldeen worre motte wat miljeu en 't lândskap angaat. Wij stimulere de groei fan de agrarise sektor binnen deuze rândbedingsten. Wij blive derbij foor fernijing en ferbreiding, soadat 'n goeie ferfrisseling fan 'n gesonde bedriifsfoering met omdinken foor miljeu, dierfrindlikhyd en lândskap ontstaat. Soa kin bijgelyks deur insette op 'n sloaten grôndbonnen kringloop met mis en andere stoffen binnen de aigen regio ok in de 'gangbere' lândbou groate slagen maakt worre foor 't miljeu. De FNP steunt de bioloochise lândbou.

Met de werkgelegenhyd in de sektor Overhyd het Fryslân recht op 'n evenredig part fan de ryksbanen.

Kwaliteit foor Rekreasie en Toerisme

Rekreasie en Toerisme binne 'n belangrike sektor foor de Frise ekonomy, met alle jaren 'n omset fan soawat € 1 miljard en 20.000 banen. D'r is ok op dat gebied ferlet fan meer kwaliteit om an de wînsen fan de toerist te foldoen. De provinsy stimuleert derom kwaliteitsferbetering en fasiliteiten foor de klainskalige ferblyfsrekreasie (kempers, boerekempings). De Stinaf-regeling foor steun an MKB ondernimmers is sùksesfol en blyft derom bestaan at 't an de FNP lait. Mooglikheden foor

seizoensferlinging, nije aktiviteiten en innofasy in 't toeristise aanbod wort ok stimuleerd. De ferskaidenhyd an gebieden in Fryslân het 'n soad te bieden. Dus ok omdinken foor bijgelyks Gaasterland, de binnensteden, de eilannen en súdeast Fryslân. Maar ok Werelderfgoed Waddensee, 't Woudagemaal en de beide Frise nasjonale parken en Frise nasjonale lândkappen, súdeast Fryslân en de noardlike Frise Wouden.

Groatskalige ontwikkeling fan rekreasyparken in 't opene lândskap wil de FNP niet. Wij motte de hin met de goudene aaien fan rust en rúmte niet sels slachte.

De tweede faze fan 't Frise merenprojekt wort útfloed en fraagt fral 'n stimulerende en regisserende rôl fan de provinsy. D'r is gyn geld meer om sels alles te betalen. 't Is nou an de lokale ondernimmers en gemeentes om rinderende infesterings te doen. Algemene promoasy, regiomarketing en steun (ok weer richt op kwaliteit) fan Stichting Merk Fryslân hout de steun fan de provinsy. De provinsy gaat ok deur met 't útbouwen fan toerisme fia de Marrekrite en 't steunen fan Tourist Info Fryslân (fan de gemeenskaplike VVV's).

De FNP is 'n groot foorstander fan 't breder maken fan de sluzen fan de ôfslútdyk, foor de watersport maar ok foor de werkgelegenhyd bij de jachtwerpen. Wij wille dat de Provinsy de onderhandelings hierover met de belanghewwende gemeentes en provinsys krachtig deurstet.

Ferkeer: kosten en baten

Groate, nije provinsjale infrastruktuur is niet norig, inkeld at de al bestaande infrastruktuur niet foldoet an landlike norms op 't gebied fan failigens wort deuze anpast en ferbetterd. 't Bedingst fan de FNP derbij is dat de brúkkers en de omweunenden d'r ok echt op foorút gane.

Kosten fan toekomstig beheer en onderhoud wege der swaar in met. Alle asfalt dat nou laid wort, motte wij in de toekomst ok onderhouwe. De ôfweging met rúmtebeslag en lândskap bij infrastruktuur is ok fan groot belang foor de FNP.

Wij binne 'n foorstander fan 'n folwaardige maatskaplike kosten-baten analize foordat d'r beslúten fâle over groate en dure ingrepen. 'n Inkele keer is d'r 'n groot ekonomys belang foor Fryslân dat 'n provinsjale bijdrage an ryksinfrastruktuur rechtfaardigt. De traverse Harlingen en de rotonde bij Joure komme in dut kader de kommende jaren in útfloed; de werkhinder derbij mot minimaliseerd worre.

't Ferhúzen fan 'n paar bedriven naar 'n gaadliker plak kin 'n antreklik alternatyf weze foor 't anlêgen fan kompleet nije diken of faarwegen. De FNP wil goed omdinken foor de failighyd op de faarwegen in Fryslân, fral in sitewasys der't beroeps- en rekreasysfaart nander treffe. De integrale belaidsfizy op 't beheer en brúkken fan beroeps- en rekreasysfaarwegen die't d'r komme sou, wort de kommende perioade an de Staten foorlaid. Soa kinne wij foorkomme dat d'r hyltyd dure beslúten nommen worde op basis fan insidinten of wînsen foor individuele faarwegen in ôns provinsy sonder dat men 't geheel oversiet.

Nije infraprojekten motte niet ten koste gaan fan de ontslúttig fan de dorpen. De FNP blyft foor 't aktyf provinsjaal fytsbelaid. Toegelyk wille wij ok meer omdinken foor de kerk- en koierpâden. Failighyd en soasjale ferbinings tussen dorpen, bijgelyks foor skoalkines, krije naast de kapasiteit fan

wegen derom meer aandacht wat de FNP angaat. De FNP sil him sterk maken blive foor de ferkeersfailighyd deur 'n goeie (her)inrichting fan wegen. Bijgelyks met frijlêgende fytspâden en parallelwegen. Ok de problematyk fan 't groate lânbouferkeer hout in dut kader provinsjaal omdinken.

Openbaar ferfoer ferbetere

De FNP staat 'n openbaar ferfoer (OV) foor dat goed toerust en deur 't ferlet d'r fan sturd is. Foor elkeneen die't dat wil is dat út elk plak weg toeganklik en betaalber. De kommende perioade sille de Haagse besúnnigings druk sette op 't beskikbere geld foor OV. De groate busstasjons binne met deur 't der moeite foor doen fan de FNP weer werom in overhydshannen. Die kinne nou beter netsys en gastfrij houwen worre as 'bezitekaartsys' fan de Provînsy foor de raiziger. De FNP wil dat de dienstferlining niet feerder werom loopt, bijgelyks deur bus- en trainanbesteding te kombinieren.

De trainferbining tussen Luwt en de rest fan 't lând mot flink ferbetterd worre. De NS binne d'r ommers foor heel Nederland en niet inkeld maar foor 't dichtbefolke part in 't Westen. De Frise traininfrastruktuur mât niet minder flug of minder failig weze as die in andere parten fan Nederland. De Provînsy mot bij Den Haag andringen blive op 'n integrale anlêg fan 't ERTMS failighydssysteem over heel Nederland, dus ok in Fryslân.

De inset foor ôns aigen provînsy mot weze dat de leefberens en soasjale taak fan 't openbaar ferfoer op 't plattelând met de gemeentes beforderd wort. Bijgelyks deur integrasy met buurtbussen, Wmo- en leerlingeferfoer. Lopende proefprojekten soa as in Noordoast-Fryslân worre beoordeeld. Mooglik kinne wij soa'n projekt ferbrede. Ok de subsidyregeling 'fan bútteneút-foorút' wille wij opnij besien. D'r komt in rezjy-sintrale foor 't openbaar ferfoer om fraag en aanbod goed op nander anslútte te laten.

Fryslân mot beter anslútte op de Europese ferfoersstromen, met buslinen, spoorlinen en deur de lucht. Flygfeld Eelde is ok foor Fryslân fan groat belang. De beraikberhyd fan Luwt as spoorknooppunt fan Fryslân wort wat de FNP angaat feerder útboud. Feerdere ferdubbeling fan 't spoor na Grunningen hoort der bij. De mooglikhyd fan elektrifikasy fan die lyn wille wij ondersoeke. En dan over 't ferbetterde spoor 'n deurgaande train fia Grunningen en Idenburg na Bremen en Hamburg rije late.

'n Goeie beraikberhyd fan ôns Waddenailannen foor beweuner en toerist mât niet (meer) in gefaar komme. De provînsy Fryslân mot derom de konsessybefoegdhyd foor de waddenfeerdiensten fan 't Ryk overnimme. 't Beding dat de FNP stelt is wel dat d'r foldoende geld met komt.

Aksypunten:

- a. *Steun en omdinken fan de Provînsy foor UCF, WTC, Wetsus en andere instellings in Frysland die't de struktuur fan ôns ekonomy deur onderwiis en eksportbefordering ferstevige.*
- b. *Blivend omdinken foor Luwt as hoofdstâd fan Frysland en ekonomise motor.*
- c. *Steun foor breedbând internet foor 't plattelând en de gebiedsrichte plattelândsontwikkeling.*
- d. *Bij provinsjale subsidys fral projekten 'fan onderen op' befordere.*
- e. *Steun binnen bedingsten foor de súvvelsektor as nije banenmotor foor Frysland.*
- f. *'t Na Frysland toe hale fan ondersoek om út lânbouprodukten ferfangers fan nitraten en fosfaten te winnen.*
- g. *Fokus op kwaliteit bij de feerdere ontwikkeling fan rekreasie en toerisme.*
- h. *Integrasy fan R&T met andere aktiviteiten op 't plattelând; gyn groatskalige projekten in de open rúmte.*
- i. *Omdinken in de marketing foor "t andere Frysland' naast de watersport.*
- j. *Benut de kânsen fan KH2018 foor 'n blivend effekt op R&T.*
- k. *'n Folwaardige maatskaplike kosten-baten analize bij groate infra-projekten.*
- l. *De spoorferbinings fan en na Frysland feerder optimalisere, failiger en flugger.*
- m. *Faarweg deur de Âlde Feanen niet opwaardere foor groate skippen Klasse Va.*
- n. *Bedryfsferhúzzing naar andere natte bedryfsterrainen ondersoeke as alternatyf foor 'n dure, nije faarweg na Drachten.*
- o. *'n Integrale fizy-ontwikkeling angaande de toekomst fan de ôfslútdyk en as Provînsy met infestere in 'n ingripende renofasy en ferrúmming fan de skutsluzen in de ôfslútdyk.*
- p. *Omdinken foor de ferbinings tussen de dorpen an de provinsjale dyk Luwt-Bolsward.*
- q. *Deurstroming en failighyd op N358 ferbetere.*
- r. *'t Besparen fan tientallen miljoenen euro's deur 't bundelen fan wegenonderhoud in langlopende kontrakten.*
- s. *D'r mot over fiif jaar een anbesteding komme foor de hele provînsy, foor train en bus.*
- t. *De feerdiensten na de Waddenailannen in 'n provinsjale konsessy onderbringe.*

5. Fryslân leeft

Inset foor de 'mienskip'

De FNP is 'n echte 'mienskips'pertij. De 'mienskip', de mînsen, der gaat 't de FNP om, omdat de 'mienskip' de mooglikheden in hur draagt foor ferbining, fernijing en de stille kracht is achter alle ontwikkelings, soa 't de mînsen dat sels doen wille. Die kracht komt fral tot úttering in 't omgaan met nander en in de wize, werop de mînsen foor nander opkomme en nander fersterke.

De FNP wil dat de provînsy him in 't foorste plak inset foor 't fersterken fan de dwarsferbinings fan de Frise Mienskip. Mienskip is meer as inkeld 'n optelsom fan individuen. De taal en kultuur binne 't semint fan de mienskip. Dat siene wij werom in 't onderwijs, de sorg en 't ferenings- en mezykleven, de sport en de media. Derom wil de FNP niet dat de besûnnigings op de provînsy en in de andere sektoren d'r toe laide dat de leefberhyd op 'e dorpen en in de wiken d'r op achterút gane. De FNP is fan bedinken, dat de provînsy omdinken hewwe mot foor foldoende beraikberhyd en beskikberhyd fan sorg- en onderwijsinstellings. D'r mot 'n goeie spraiding over de ferskillende regio's in Fryslân weze. De provînsy mot d'r na streve om in de samenwerkings- en streekaginda's deuze aspekten 'n dúdlik plak te geven.

De FNP gaat út fan 'n open maatskappij die't gastfrij en respektfol met andere kulturen en levenswizen omgaat. Nije Friezen, mînsen die't hier na weunen sette, motte ok metdoen kinne an de kultuur hier. Toegelyk mot d'r ok rúmte weze foor elkeneen om hursels weze te kinnen.

Kulturele Hoofdstâd 2018

Nou 't Luwt koazen is tot Kulturele Hoofdstâd fan Europa in 2018 (KH2018) lêge d'r prachtkânsen foor ôns Frise mienskip. 't Ferhaal fan Fryslân sil nou deur de Frise mienskip in syn hele heer en feer ferteld worre. Ferbinings kinne laid worre met andere gebieden in Nederand, maar ok met andere regio's in Europa. Soa ok met de andere Fryslannen. De KH2018 sil ekonomys 'n prot foor Luwt en heel Fryslân opsmite, maar ok op kultureel gebied sil 't 'n ferriking weze fan, foor en deur de mienskip. 't Is de kâns om nou wînsen te fersulveren, die't blivend 'n útwerking hewwe in de toekomst.

De FNP fynt dat d'r in de projekten fan KH2018 ok 'n dúdlik plak weze mot foor meertaligens, soadat 't Frys 'n ekstra impuls krijt. De FNP dinkt derbij onder ândere an 't projekt "Lân fan Taal", 'n multimediaal sintrum foor taal, geskiedenis en kultuur. Met deur dut sintrum kin Fryslân hur sien late as 't sintrum fan Europese meertaligens.

De Provînsy siet KH2018 dúdlik as 'n stimulâns foor taal, kûnst en kultuur yn Fryslân. Fan datangaande wil de FNP graag de klim lêge op de aktiverende mooglikheden fan KH2018 foor de aigen befolking. Foor de ferskillende projekten in 't kader fan KH2018 mot derom socht worre na soafeul mooglik partisipasy fan kûnst en kûnstners út Fryslân.

‘t Frysk en de streektalen

De provinsy Fryslân hat deur de nije Taalwet en de desentralisearre mear sêgskap kregen oer ‘t Frysk. De rûmte yn de praktyk foar de minsken om ‘t Frysk, of ien fan har streektalen, te brûken is lykswel de lêste jaren hard minder wurden. ‘t Frysk komt hyltyd mear ûnder druk te stean. ‘t Is derom noadsaaklik om mei ‘n integraal plan foar ‘t Frysk te kommen, ‘n “Deltaplan Frysk”. De mooglikheden, die ‘t Fryslân kregen hat, sille rap konkreet makke wurde moete. De provinsy mot hierbij de rezy nimme en opdracht geve om soa ‘n plan krachtich te ûntwikkeljen. D’r lêge yn de praktyk ‘n soad boustenen klaar, mar ‘t binne nag te feul losse ûnderdelen.

‘t Is fan ‘t grutste belang dat yn ‘t Deltaplan foar ‘t Frysk ideeën en maatregels deliid wurde die ‘t laide sille tot ‘n sitewasy werin at ‘t Frysk soowel spreektaalich as skriftlik mear en betjer brûkt wort deur de Frise befolking sels. En en ander raakt ok an ‘t imago fan de taal. De FNP wil derom toe op ‘t in ‘t leven roepe en/of inskakele fan ‘n apart taalbeforderings- en taalpropagandabero, mei ‘n eigen laiding en budzjet, as koördinasyintrum foar ‘t Deltaplan.

De ûntwikkeling fan ‘t taal- en kulturbelaid en ‘t Frysk Eigene is ien fan de belangrykste kerntaken fan Fryslân. De FNP wil dan ok, dat d’r infestearre wort yn de Fryske Akademy en de University Campus Fryslân te Ljouwert (UCF), der’t meertalichens ok ien fan de speerpunten is. De UCF is ‘n impuls foar de toekomst fan ôns jongeren en kin ‘n opstap weze na mear hoogwaardige banen yn ôns provinsy.

Ok wil de FNP dat ‘t nije Taalorgaan ‘Dingtiid’ ‘n echt Sintrum foar de Fryske Taal en Kultuer wort, om ‘n effisjinte útfoering fan taalbelaid en taalplanning mooglik te maken. ‘t Komt nou an op ‘t goed infoeren fan de nije Taalwet. Dat mot op korte termyn deur de provinsy yn samenwerking mei Ryk, gemeentes en andere organisasys deen wurde.

Ryk en provinsy moete sorge dat de Fryse taal en kultuer soa feul as mooglik yn alle maatskaplike domeinen konkretisearre en beforderd wort. De FNP set him d’r foar yn dat ôfspraken, der’t Nederland deur ‘t Europees Handfest foar Regionale en Taalminderheden foar tekend hat, ok nakommen wort. De Frise literatuer, ok yn fernijende forms en mei oersettings krijt ok steun.

De FNP wil dat de Provinsy fan har ferantwurdlikheid út foar de hele mienskip fan Fryslân weg ok ‘n mear aktyf stimulerend en fasiliterend belaid foert foar de stads- en streektalen, soa as ‘t Bildts en ‘t Stellingwerfs. Dat geldt ok foar de Frise gemeentes der’t die talen brûkt wurde. De mooglikheden wurde bekeken om projekten yn dat kader anhake te laten bij Kulturele Hoofdstêd 2018.

Onderwiis: kwaliteit en meertalichens

De kwaliteit fan ‘t ûnderwiis is foar de FNP bra wezenlik. Krektgelyk as dat goed ûnderwiis foar elkeneen beskikber en berikber is. Der hoort foar ôns bij dat alle kines yn Fryslân de kâns krije om har meertalich te ûntwikkeljen. De meertalige ûntwikkeling, die ‘t bij de twee- en frystalige peuterspeulplakken al mei begûnen is, mot niet ophouwe bij de basisskoal, mar gaat feerder mei ‘n deurgaande lyn fan ‘t meertalich ûnderwiis fan peuterspeulplak ant Universiteit (UCF). Ok yn ‘t spesjaal ûnderwiis mot d’r rûmte komme foar ‘t aktyf brûken fan ‘t Frysk.

Al meer dan 150 plakken binne met steun fan de provinsy 'n sertifisearde Frysk-of tweetalig peuterplak of kynder-opfangplak worren. De FNP is fan bedinken, dat de provinsy de lat hoger lêge mot. Wij wille beraike dat in 2018 70% fan 't peuterwerk meertalig is.

't Tal drietalige basisskoalen, der't de drie talen – Nederlâns, Frysk en Ingels – bewust 'n kwalitatyf goed plak krije, wil de FNP met avensy feerder útbouwe. 't Doet bliken dat drietalige skoalen met tot de besten hore. Dat mot op termyn de gangbere norm fan ûnderwiis in Fryslân worre, omdat 't de meeste toekomstwaarde het foor de kines, fine wij. Ok de tweetalige skoalen, die't 't Frysk as fak en foertaal infoerd hewwe en 'n taalbelidsplan maakt hewwe, dat de kwaliteit fan meertaligens foorop set, wille wij steune.

De provinsy mot insette op kwalitatyf goed ûnderwiis. Dat betekent dat dosinten die't de sware taak hewwe om op 'n klaine skoal te werken, betere begelaiding en meer mînsen foor de klas krije motte.

Kerndoelen foor 't Frysk sille op 'e nij faststeld worre. Wij wille dat derbij niet de beperkings útgangspunt binne, maar de mooglikheden. De FNP plait foor kerndoelen, gelykwaardig an de kerndoelen Nederlâns en ôfstimd op de deurgaande meertalige leerlyn. Nou't de provinsy Fryslân sels de befoegdhed en de middels foor 't Frysk in 't ûnderwiis het, mot 't belaid echt foeten onder 't gat krije. Wij hewwe beraike dat d'r 'n nij evaluasysysteem lait met toetsen, soadat de ûnderwiisinspeksy de kommende tiid de kwaliteit fan 't ûnderwiis in 't Frysk krekt soa folge kin as foor 't Nederlâns.

De oplaiding foor de dosinten in 't basisonderwiis mot der ok op ôfstimd worre. Derfoor is de drietalige stroom op de Pabo 'n belangryk onderdeel. In 't fortset ûnderwiis komt de meertaligens starichysan ok meer in 't lesprogram. Prachtig materiaal is sont kort ok foorhannen. De provinsy mot doelen stelle om 't tal meertalige skoalen foor 't fortset ûnderwiis út te braiden. Kines die't 'n meertalige ontwikkeling op de basisskoal metkregen hewwe, kinne dan die leerlyn deurstette. Ok in 't middelbaar- en hoger beroepsonderwiis binne nag 'n tal fan aksys te doen. De FNP plait derom foor 'n Deltaplan foor 'n leerlyn meertaligens in 't ûnderwiis met heldere doelen en foldoende middels en materialen.

De FNP siet graag dat Luwt him nag meer tot 'n broezende studentestâd met internasjonale útstraling ontwikkelt. Hier lêge nije kânsen, nou 't Luwt ok koazen is tot Kulturele Hoofdstâd fan Europa.

Goed hoger ûnderwiis in Fryslân is fan 't allergroatste belang. Soa speule de NHL en Stenden Hogeskoal met andere kinnisinstellingen as Wetsus, de Fryske Akademy, de Waddenakademy en Tresoar 'n belangrike rôl foor de studinten. De FNP streeft, nou't de UCF úteand set is, feerder na de ontwikkeling fan 'n aigen universiteit foor Fryslân.

Sport: Thialf en Frise sporten

Sport en bewege binne de leste jaren hyltyd belangriker worren foor de mienskip. Derbij lait 't aksint niet alleen meer op de ontspanning. Sportferenings speule in de mienskip 'n binende rôl, maar befordere ok dat de mînsen gesonder leve. De breedtesport foor alle Friezen wort deur de provînsy aktyf steunt as 't an de FNP lait. Deur ôns topsporters is Frysland arig op 'e kaart set. Topsport is 'n posityf bezitekaartsy foor Frysland. Thialf mot soa gau as mooglik renofeerd worre en de reedrijerstimpel fan de wereld worre: de beste en de duursekste. Frise sporten soa as polsstokfeerspringe, kaatse, skûtsjesile en Frys damme make onderdeel út fan 't Frysk Eigene en motte deur de provînsy steund worre, soadat se hur feerder entwikkele kinne. De FNP wil d'r foor Sorge dat de Frise sporten 'n plak krije binnen de projekten fan de Kulturele Hoofdstâd. Met name op 't gebied fan 't kaatsen lêge hier ferbinings met andere parten in Europa en de wereld.

Media: Omrop Fryslân en 'n Frys mediasintrum

De Frise media binne fan groat belang at 't gaat om 't stimuleren fan 't Frys en de baide streektalen, maar ok fanwege de kontrôle deur de pers fan de overhyd en 't informeren fan de burgers. Naast de dagblâden, binne radio, tillefizy en internet fan groate waarde.

Omrop Fryslân mot 'n selsstandige publike sinder met 'n alsjige en folledige programmering in 't Frys blive. De FNP striidt foor foldoende strukturele finansiering om dut mooglik te maken. 't Ryk en de Provînsy motte Sorge dat Omrop Fryslân 'ôns aigen omrop' blyft.

De FNP wil steun geve an 'n Frys mediasintrum, der't de skrivende pers en de Omrop op fernijende wize metnander samenwerke. Internet en moderne soasjale media betekene foor de meertaligens in Frysland 'n ekstra impuls.

In 't taalbelaid fan de provînsy staat, dat de provînsy sels 'n belangrike foorbeeldfunksy het bij 't aktyf brûkken fan 't Frys. Wij blive d'r op anstaan dat dut meer en beter merkber toepast wort. Ok bij de kompetînsy 'Frys' fan 't aigen personeel fan de provînsy.

Aksypunten:

- a. *'n Deltaplan Frys foor integraal taalbelaid in meer domeinen fan de mienskip as nou.*
- b. *'n Provinsjaal spraidingsplan foor foldoende kwalitatyf basisonderwiis(beraikber en beskikber).*
- c. *De deurgaande leerlyn meertaligens fan peuter ant en met 't wetenskaplik onderwiis feerder entwikkele en derfoor middels beskikber stelle bovenop de ryksmiddels.*
- d. *'t Tal Frys- en tweetalige peuterspeulplakken fergroate na 70 % in 2018.*
- e. *Ferdubbeling fan't tal drietalige skoalen. Ekstra steun foor tweetalige skoalen met 'n taalbelaidspan.*
- f. *Toesicht op de kwaliteit fan 't Frys as fak en foertaal deur de inspeksy.*

- g. 'n Anjager om over de meerwaarde fan de meertaligens in 't onderwijs foor te lichten en skoalen te steunen bij 't starten fan de implemintasytrajekten.
- h. De nije taalwet infoere in samenwerking met gemeentes, organisasys en bedriven.
- i. D'r mot apart belaid komme foor 'n folwaardig Frystalig media-anbod.
- j. Omrop Fryslân steune as publike sinder met 'n folledige programmering in 't Frys.
- k. 'n Utkristalliseerd en aktualiseerd ontheffingsbelaid bij de Provînsy foor 't Frys in 't onderwijs; de Provînsy regelt ok 't infoeren fan 'n normeerd toetsysteem foor't Frys.
- l. Steun foor de pabo-oplaiding met 'n drietalige stroom; d'r kin aansen gyn les meer geven worre deur mînsen sonder befoegdhyd Frys.
- m. Deurgaan met de ontwikkeling fan modern Frys materiaal foor peutersn ant en met 't wetenskaplik onderwijs.
- n. Steun die skoalbestuurders, skoallaiders en leerkrachten die't hur ferantwoordlikhyd nimme foor goed onderwijs Frys.
- p. Deurgaan met de steun foor 't behouwen fan de A-status fan Thialf.
- q. Frise sporten blivend steune, bijgelyks de Frise Olympiade.
- r. Steun fan de provînsy foor fernijende ontwikkelings in de media soa as 'n Frys Mediasintrum.
- s. De foorbeeldfunksy fan de Provînsy waar make om sels meer 't Frys te brúkken.
- t. 'n Meer aktyf stimulerend en fasiliterend belaid foor de stads- en streektalen in Fryslân, ok na de gemeentes toe en wer mooglik streektaalprojekten anhake late bij Kulturele Hoofdstâd 2018.

6. Fryslân weunt

De kwaliteit fan de rúmte

Fryslân is de mooiste provinsy fan Nederlân. En dat wille wij soa houwe! 't Utgangspunt fan de FNP in 't rúmlik beleid is dat ontwikkeling mooglik weze mot at die past bij aard en skaal fan de bestaande omgeving. Derom gyn nije industryterrains at d'r gyn konkreet ferlet is en d'r op andere plakken in deselde regio nag rúmte is. 't Opknappen fan bestaande bedriveterrains mot deurst worre en antreklik maakt worre. Fanwege de groate anslag op 't lânskap is de FNP foor 't oprúmmen fan de solitêre wijnmôlens.

De FNP spant him tot 't útterste in foor it behouwen fan beeldebepalende weunhúzzen, boereplaatsen, kerken, lânskapselementen en andere onroerend erfgoed. 'n Nije bestimming die't past in de omgeving het derbij ôns foorkeur. Donkerens bij nacht is 'n kernwaarde foor de kwaliteit fan ôns leefomgeving. In 't beleid bijgelyks foor stâlen, bedryfsgebouwen, glâstúnbou, straatferlichting en reklame wil de FNP fan lichthinder 'n swaarder wegend punt make.

Krimp in de regio

Krimp fan de befolking, fergrizing en 't ferhúzzen fan de jeugd na de stâd is in ferskillende regio's 'n gegeven. 't Het gyn doel der krampachtig op te reageren bijgelyks met groeiplannen en deur weunings te bouwen der't gyn fraag naar is. Wel is d'r ferlet fan weunings die't 'n leven lang metkinne, of tydlike weunings foor jongeren of ouweren die't sorg norig hewwe. Krekt as fan betaalbere húzzen foor jongeren die't bewust kieze om met hur húshouwing op de dorpen te weunen. Derom is 't fan belang dat 't weunen en de krimp op regionaal nivo besien wort, sait de FNP. Lere fan dúdlike onderfinings út andere krimpregio's het de foorkeur boven 't betinken fan nije eksperimintele maatregels. De provinsy mág gyn beleid faststelle dat de krimp anjaagt.

Weunbeleid werom na de maatskaplike taak

't Provinsjaal beleid foor weunen mot nag meer as nou regionaal regeld worre. Dat kin niet sonder de inbring fan saakkundige partijen as gemeentes, weuningboukorporasys, makelaars, infesteerders en boubedriiven. De provinsy mot hierbij de binende faktor weze en de strategise beslissings nimme. De FNP wil de weuningstichtings werom hewwe na hur soasjale taak: 't bouwen en beheren fan soasjale weunings. Dertoe motte de lokale folksferteugenwoordigers weer 'n stim in de besturen krije. In 't kader fan stads- en dorpsfernijing motte korporasys mooglikheden krije om koopweunings en klainskalige aktiviteiten te realiseren.

Haagse maatregels angaande weuningbouferenings, soa as de ferhuurdersheffing en de soanoemde saneringssteun pakke foor Fryslân heel onfoordelig út. De FNP wil dat deuze maatregels fan tafel gaan, soadat ôns weuningbouferenings meer finansjele aarmslag krije en hurren hoofdtaak, 't bouwen fan foldoende goedkopere huuweunings, weer deurstette kinne.

Lokale foorsienings

De toenommen (auto)mobiliteit fan mînsen betekent ok dat niet alle foorsienings meer overal hoeve te wezen. Ekonomys kin dat ok niet meer. Ok hier het de skaalfergroating syn beslag kregen. De kwaliteit fan die foorsienings is derom nag meer fan groot belang. De mînsen aise ok meer as foorhine. Weunkwaliteit en kwaliteit fan de foorsienings soa as onderwijs bepale soa de leefberhyd fan 't plattelând. Dorpshúzzen en projekten fan de lokale mienskippen speule der 'n fitale rôl in. De FNP wil dat Doarpswurk en 't Streekwurk derom blivend steund worre deur de provînsy.

Streekaginda's

't Werken met de vijf regionale streekaginda's is onmisber bij de anpak om de leefberens te ferbetteren. In samenwerking met gemeente en inweuners worre ambisys en doelen per streek bepaald soadat d'r maatwerk leverd worre kin. De streekaginda mot dé drager worre om de kommende jaren Europese subsidys binnen te halen.

Detailhandel

De ekonomise krisis, digitaal winkele en demografise feranderings hewwe groate gefolgen foor de detailhandel. Dat gaat ten koste fan de ferskaidenhyd en kwaliteit fan de winkelgebieden. De Frise binnenstâden motte derom toe op kompakte kernwinkelgebieden soadat se antreklik blive foor inwenners en toeristen. 't Ryk mot derfoar fiskale fasiliteiten beskikber stelle, de provînsy mot deuze ontwikkeling na meer kompakte winkelgebieden aktyf fasilitere. Gyn nije groatskalige detailhandel-plaza's an de rând fan de stâd, sait de FNP.

Aksypunten:

- a. *Gyn nije wynmôlns op lând, bestaande wynturbines oprúmme en streve naar 'n wynmôlnfrij Fryslân.*
- b. *Fryslân as weunprovînsy sterk make deur de kwaliteit fan 't lândskap te hoeden.*
- c. *Opknappe bestaande bedriveterrainen het prioriteit boven anlêg fan nije; altyd sien naar 't konkreet ferlet en de nag beskikbere rúmte in deselde regio (de soanoemde SER-ladder).*
- d. *Insette op kwaliteit, niet op kwantiteit bij de weuningbou.*
- e. *Folkshúsfesting mot nag meer as nou 'n saak fan de streek sels worre.*
- f. *Foor weuningkorporasys en dorpsontwikkelingsmaatskappijen 'n groatere rôl bij stads- en dorpsfernijing.*
- g. *Passende nije bestimmings fan beeldbepalende boereplaatsen en andere gebouwen die't frij komme.*

- h. Rúmte in bestimmingsplannen foor tydlik weune op aigen hiem foor jongeren of (mantel)sorg.*
- i. D'r mot 'n fôns komme teugen 't ferworren en ferkrotten fan dorpen en weunwiken. 't Provinsjale 'rotte kiezen' projekt mot nij leven in bloezen worre.*
- j. Fan lichthinder 'n swaarder punt make in 't rúmtlik belaid.*
- k. Gyn megawinkels an de rând fan de stâden. 'n Ontwikkeling na kompakte winkelsintra mot beforderd worre.*

7. Fryslân duurseme

Duurseme betekent foor de FNP dat 't ferlet fan fandaag niet ten koste gaan mûg fan 't ferlet fan de toekomstige generasy en dat lândskap en booiem niet skonnen worre mûg. 't Is fan 't groatste belang foor deuze en de kommende generasys dat wij Fryslân soa onôfhanklik as mooglik make fan fossile brândstoffen, importere of út aigen booiem. Minder enerzjy ferbrúkke, meer enerzjy sels lokaal opwekke.

Rúmte foor lokale mienskip, lândskap en leefomgeving

De FNP wil dat Fryslân 'n aigen lange termyn plan foor duurseme enerzjy delset dat recht doet an de lokale sitewasy en droegen wort deur de mienskip. Lândskap en leefomgeving worre in dat belaid niet ondergeskikt maakt an korte termyn gewin. In elk gefal mot 't plan útgaan fan 't aigen enerzjy ferbrúk. Fryslân kin derbij foorop lope bij 't benutten fan aardwêrmte, blue-enerzjy, eb en flood, ferbetere forms fan biogas, brândstofsellen en wêrmtekrachtkoppeling maar ok effisjinte maatregels foor 't besparen fan enerzjy. In dut belaid is beslist gyn plak foor skalygas, CO2 opslag as kernenerzjy. Fryslân mot sels de befoegdhed hewwe over de útfoering fan dut plan. Landlike regelgeving die't deuze omslag teugenwerkt mot anpakt worre. Foorbeelden binnen de omtrint folledige frijstelling op enerzjy belasting foor groatferbrúkkers en 't keren fan inisjativen deur sware aisen te stellen an aigen andeel in en samenstelling fan ankochte enerzjy.

Enerzjy: alternativen foor wynturbines

Foor de FNP is dúdlik dat de generasy fan nou 'n begin make mot om de útstoat fan CO2 en andere broeikasgassen werom te bringen. 't Kyoto akkoord is hierfoor 'n goed middel en der mûge wij niet foor weg lope. Met meer dan 20m2 dak per persoan, 'n prot wyn en 'n lange sout-soet water kustlyn is d'r 'n prot mooglik. 't Frise bestuur mot hier ferstandig en selsbewust met omgaan en de koazen middels insette foor de belangen fan de Friezen en niet foor Den Haag.

't Ferminderen fan de enerzjykônsumpsy mot stimuleerd worre met passende maatregels. Fryslân mot syn evenredig andeel nimme in de landlike inspanning as 't gaat om meer duurseme enerzjy. Neffens ôns enerzjyferbrúk sitte wij der met 530 MW al feer overhine. Meer wynmôlns wille wij niet, wel minder. Bestaande wynmôlns op 't lând motte oprúmd worre. De FNP wil dat de Provînsy hiertoe deelnimt in 't park Iselmeer. Met de provinsjale andelen komt d'r rúmte om dorpsmôlns partisipere te laten. Ok opbringsten motte brúkt worre foor 'n fôns om solitêre môlns op te rúmmen. Fryslân mot d'r op anstaan dat deuze Megawatts met andere enerzjybronnen opwekt worre as met wynmôlns.

De FNP wil aktyf belaid foor 't beter benutten fan 't dakopperflak fan stâlen en loadsen foor sonnepanelen. Dat geldt ok foor de dakken fan bedryfsgebouwen op industryterrainen en foor platte dakken op skoalen en sporthallen. De salderings-regelings motte hier op anpast worre soadat burgers deuze dakken in plak fan hurren aigen dakken brúkke kinne. Sonnepaneel-parken binne foor de FNP bespreekber at de der belang bij hewwende mienskip hier om fraagt en d'r gyn geskikte dakken fonnen worre kinne.

Kringloop bij andere grôndstoffen

FNP siet 't 'wiig tot wiig' ('Cradle to cradle') prinsipe as laidend foor de toekomst. Ofdankte materialen niet as ôffal behandlede maar brûkke as grôndstof foor wat nijs. Dat begint foor de FNP bij 't koopgedrag fan konsuminten. In Fryslân maar fral ok binnen Europa sil de fraag na duurseme Frise produkten alleen maar toenimme. Aktive promoasy fan de kwaliteiten fan Frise produkten is hierbij 't steekwoord. De provînsy Fryslân loopt hierbij aktyf foorop at 't an ôns lait.

Ofsproken regelgeving foor eerlike produksy, stank-, geluud en lichtoverlast mot handhaafd worre en der wer't de mienskip d'r om fraagt anskerpt worre. 't Is noadsaaklik dat Fryslân syn aigen miljeudienst FUMO behoudt. De útstoat fan de ôffaloven REC in Harlingen wille wij kritys folgen blive.

Bewiislast fan ska deur gas- en soutwinning mot omkeerd worre in de Mynbouwet, soa dat de gewoane burger die't ska het makliker syn recht hale kin.

Gesond water en droge foeten

Op tal fan plakken bij de Frise waddenkust lâns foldoen de seediken niet meer an de failighydsaisien. 't Likent d'rop dat 'n dun befolkt gebied, 'n klainer ekonomys belang en de hoge kosten hiermet te krijen hewwe. Lykswel d'r is an Fryslân toesaid dat niet een d'r hier wat failighyd angaat op achterút gaan sil. De FNP is fan bedinken dat 't opknappen fan de seediken niet langer útsteld worre måg. Droge foeten is 'n nasjonaal failighydsbelang, de andere provînsys motte deran solidêr metbetale.

De seediken worre wat de FNP angaat niet binnendyks ferbreed maar búttendyks fanwege 't rúmtebeslag an de binnenkant. Der't dat mooglik is wort ok gebrúk maaakt fan de kwelder as buffer om de golven te breken. De provînsy mot d'r in overlêg met 't Ryk na streve om innoftive ferbetteringsmethoaden na Fryslân toe te halen. Soa as 't anlêgen fan nije kwelders in plak fan alleen asfaltdiken ('bouwe met de netuur').

Waterbeheer kritys wege

Klimaatferandering, meer rivierwater en booiemdelgang binne reden om 't waterbeheer kritys te besien. 'n Groat en duur gemaal op Lauwersoog is fooreerst niet norig maar de FNP wil dat d'r al na (goedkopere) alternativen foor de útwatering sien wort. Binnendyks binne hogere boezem-waterkerings alleen niet foldoende. Om genog water fast te houwen mot d'r meer kapasiteit in de boezem en de polders sels brûkt worre. In droge seumers mot d'r genog soet water foor de lând- en túnbou beskikber weze. Ok mot de grôndwaterstand op pail blive. Wij wille dat de provînsy d'r foor sorgt dat de ôfspraken út 't landlike Deltaprogramma over de failighyd fan de seediken nakommen worre. De FNP striidt teugen onnorige pailferhoging fan 't Iselmeer.

In forstperioaden sorgt de provînsy foor goeie ôfspraken met 't waterskap, soadat mâle gyn ska anricht an 'n goeie en failige iisfloer.

Gebrú� fan minder jarre en weke stront en bestridingsmiddels, maatregels teugen minder útspoeling fan mineralen in water en booiem, en ok de oergang na bioloochise of sloaten kringloop bedryfsfoering in de lânbou, kinne ok de waterkwaliteit ferbetere. Der wil de FNP him foor insette.

De FNP staat foor integrale anpak fan 't waterbeheer met andere belangen lykas netuur, kultuurhistory, enerzjy, ekonomy en rekreasy. Om die reden kin d'r gyn praat weze om fan de Frise Graidhoek een groot pailfak te maken, ouwe slinken recht te trekken en alle opfaarten ôf te dammen. 't Projekt Holwert an See is in 't kader fan integraal belaid 'n prachtige kâns foor Noordoast-Fryslân dat de FNP graag realisere wil. 'n Kombinasjy fan waterbeheer, netuur, rekreasy en kultuurhistory. Lyksoa sou d'r 'n integraal plan foor de ôfslútdyk komme motte met dieselde aspekten inklusyf enerzjy-opwekking.

Feenwaaie en maatskaplike kosten

't Is wel dúdlik dat diepteontwating en andere intinsifering fan 't graidebeheer, met oorsaak binne fan de weromgang fan de graidefeugelpopulasy. Derom mot, meskien in 't eerstan fooral in 't feengraidegebied, 't grôndwater naar 'n hoger pail werom brocht worre. Sien de ferskillen in 't feenwaaiegebied fraagt dut maatwerk. De konsekwinsy is dan wel dat de feehouwerij him anpast in die gebieden. Ekonomy, rekreasy en netuur motte soa beter in evenwicht komme. Foor de maatskaplike kosten fan die 'groene en blauwe' diensten in 't algemeen belang krije de boeren dan ok 'n fergoeding.

De maatskaplike kosten fan 't boerken in de Lege Midden binne hest niet meer op te bringen. De ska deur boeiemdaling en diepontwating is onomkeerber. In de diepste polders mot derom meer rúmte komme foor water, natte netuur of wateropfang. 'n Dinamys pailbeheer met minder intinsyf boerken an de rânden fan de netuurgebieden lait ok foor de hând. De FNP wil geld frijmake foor eksperiminten en skaherstel. Der't de provînsy moreel (met) ferantwoordlik is foor ska deur boeiemdaling en paalrot as gefolg fan diepontwating mot d'r 'n beter werkend skafôns komme as 't tunworige.

Aksypunten:

- a. *Meer insette op enerzjybesparing, lykas subsidy op weuningisolasy.*
- b. *530,5 MW is en blyft 't absolútte maksimum foor Fryslân.*
- c. *Sonnepanelen eerst op dakken, alleen op 'e grônd at dat 't lândskap niet antast.*
- d. *Ontwikkeling fan andere forms fan duurseme enerzjyopwekking lykas Blue Energy en aardwêrmte stimulare.*
- e. *Plaite foor 't skrassen fan ferkeerd útwerkende belastingfoordelen en enerzjysubsidys die't ongelikense behandeling fan infesteerders tunover de gewoane burger feroorsake.*
- f. *Toe op 'n Europees belaid foor stroom en andere enerzjy dat over de grînzen gaat.*
- g. *Toepassing fan 't Wiig tot Wiig (Cradle-to-Cradle) prînsipe bij produkten en konsumpsys.*

- h. De beloften an Frysland út 't Deltaprogramma nakomme: niet een sou d'r wat failighyd angaat op achterút gaan; de seediken motte soa gau as mooglik weer foldoen an de aisen.*
- i. Omkering fan de bewiislast foor ska deur gas- en soutwinning in de Mynbouwet.*
- j. Besien at 'n innovative waterkering inpast worre kin in de 'Holwert an See' plannen.*
- k. Kom met 'n integraal plan foor de Ofslútdyk met enerzjy-opwekking, rekreasy, ferbreiding fan de sluzen, netuur en failighyd in plak fan alleen de dyk maar op te hogen.*
- l. Meer tydlike bergingskapasiteit foor soet water realisere.*
- m. Gyn gegriem met CO2 opslag, skalygaswinning of radio-aktyf ôffal in Frise grônd.*
- n. Alternative oplossings soeke foor gemaal Lauwersoog. 'n Kombinasjy fan útwaterings-alternativen is mooglik.*
- o. In de feengraidegebieden mot meer rúmte komme foor waterberging en natte netuur.*
- p. Ekstînsiver boerke in marginale gebieden met blauwe en groene diensten in roil foor 'n reedlike fergoeding.*
- q. 'n Beter werkend skafôns foor paalrot dan 't bestaande*
- r. De FNP sil 't plan fan 't Waterskap ôfwize om fan de Graidhoek een groat pailfak te maken.*

8. Ons groene goud

Netuur en lândskap

Foor ôns is de Frise netuur in syn hele heer en feer de kernkwaliteit fan Fryslân en foor ôns mienskip. Dat motte wij beware en der mâge wij fan geniete en profiteere. De provinsy is de regisseur at 't gaat om 't landlik gebied. Dat is 'n mooie en ferantwoordlike taak, der't niet feerder op besúnnigd worre mág. Gau's wort de netuur as 'n kostepost sien, maar dat is neffens ôns niet soa. De netuur smyt krekt 'n prot op. Derom, ôns netuur is ôns groene goud der't wij sorgfuldig met om gaan motte.

De EHS en gebiedsontwikkeling

De klainere Ekoloochise Hoofdstruktuur (EHS) soa't die met 't Ryk ôfpraat is mot in 2027 realiseerd weze. Die mot dan wel goed beheerd worre kinne en blive. 't Behouwen en fersterken fan de bioferskaidenhyd is derbij 't útgangspunt.

De FNP wil dat 't beheer fan de netuur wer't dat kin soafeul as mooglik deur partikulieren en boeren sels deen wort. De FNP is 'n foorstander om derbij 'fan onderen op' te werken fia gebiedskollektiven of koöperasys. In de nije rôl fan de provinsy as hoofdferantwoordlike foor de netuur is niet dúdlik wat nou nag taak en funksy fan Staatsbosbeheer is. Deuze Ryksorganisasy mot opheven worre en overdroegen an 't Fryske Gea. Wat de realisasy fan 'groene' gebiedsontwikkeling bij de groate infraprojekten angaat, lykas de Sintrale As en de N381, deuze gebiedsontwikkeling mot alheel ôfmaakt worre. Toesêgings dutangaande an de streek motte nakommen worre.

Agrarys Netuurbeheer

't Agrarys Netuurbeheer is netuurbeheer dat past bij ôns mienskip. Dat mot dan wel op 'n soadanige wize dat de boeren 't ok doen wille. Dat betekent minder burokrasy, langere kontrakten en 'n betroubere overhyd. Dat geeft op korte en langere termyn dúdlikhyd. Inisjativen om netuurfrindlik boerken ok minder ôfhanklik te maken fan subsidys (en dus minder kwetsber foor besúnnigings) deur 'n stik fan die netuurdiensten werom betaald te krijen fia aigen produkten út de met steune wij fan harte. At bliken doet dat de bestaande biodifersiteitsdoelen niet behaald worre kinne, mot ekstra infesteerd worre in agrarys netuur- en lândkapsbeheer.

Fryslân graidefeugellând

't Graidefeugelbelaid is foor ôns as FNP bra belangryk. 't Faststelde belaid mot laide tot 't behoud en 't fersterken fan de populasys. At dat niet soa is, dan sille wij hier ekstra steun an geve. 't Burgerinisjatyf Kening fan de Greide, maar ok de BFVW speule hierbij 'n rôl at 't gaat om behoud fan maatskaplik draagflak foor ôns graidefeugels. Ok gebiedskollektiven met inisjativen 'fan onderen op' lykas bij de Skriezekrite Idzegea drage wij 'n wêrm hart toe. Bij 't beheer fan water en lândskap gaat de FNP út fan 'n graidefeugelfrindlike anpak.

Ferantwoordlik foor de netuur

Ska deur dieren is 'n weromkommend en toenimmend probleem. Boeren en de netuur hewwe d'r last fan. De jacht is 'n middel om der wat an te doen. Wij wille besien at de muskusrottefangers fan 't Waterskap 'n bijdrage levere kinne an 't beheer fan 't netuurlik evenwicht fan 't wild in Fryslân. De bestriding fan stroperij mot meer prioriteit krije at 't an de FNP lait.

De anpak fan de wintergânzen ant 't nivo werop de ska foor boeren én de belastingbetaler akseptabel is mot fooreerst deurstet worre. De kommende jaren mot bij de evaluasy bliken doen at ôns jagers in staat binne en bring 't tal wintergânzen werom. Dernaast motte groatskalige rúmmingsaksys fan seumergânzen realiseerd worre.

De ska deur dassen – 'n wetlik beskermde diersoort - is 'n hyltyd groater worrend probleem, met name in 't súdoastlike part fan Fryslân. Wij wille dat de provînsy 'n plan fan anpak opstelt met alle belanghewwenden om de ska fan dassen te beperken.

Duurseme fisserij

In de Frise fisserij hewwe wij de beroepsfissers op 't Wad en de Noordsee, de Iselmeerfissers, de binnenfissers en de sportfissers. Foor alle fisserij aktiviteiten geldt dat deuze duurseme weze motte. Dat hout in de fispopulasy in evenwicht houwe of weer toenimme late. De Iselmeerfisserij sit op 'n doad spoor. 't Ryk, dat de fergunnings ferlient foor de Iselmeerfisserij maar ok aigner is fan de fisrechten mot d'r neffens de FNP foor Sorge dat fissers útkocht worre kinne. Soa kin met feul minder fissers toewerkt worre naar 'n duurseme fisserij op 't Iselmeer.

De sportfissers binne 'n rekreatyf-toeristise maar ok ekonomise faktor fan belang in Fryslân en ferdiane belaidsmatige en praktise steun fan de Provînsy. De bestaande samenwerking wille wij dertoe deurstette.

De fismigrasyrivier in de ôfslútdyk wil de FNP realisere omdat dermet 't ekologys evenwicht tussen Iselmeer en Waddensee werom brocht worre kin.

Aksypunten:

- a. *Stimuleer 't werken 'fan onderen op' met gebiedskollektiven en koöperasys in 't agrarys netuur- en lândskapsbeheer.*
- b. *Staatsbosbeheer naar 't Fryske Gea toe.*
- c. *Graidefeugelfrydlik water- en lândkapsbeheer.*
- d. *Werombringe fan de gânze-overlast.*
- e. *Bestriding fan de stroperij krijt meer prioriteit.*
- f. *Iselmeerfissers útkope deur 't Ryk en toe op 'n duurseme fisserij.*

- g. Bestaande steun fan de Provînsy an de sportfissers deursette.*
- h. Toesêgings fan de Provînsy over gebiedsontwikkeling om de Sintrale As en N381 hine nakomme.*
- i. 't Behoud fan ekoloochys en kultuurlandskaplik belangrike eleminten lykas dykswâlen en elzesingels 'n beter plak geve in 't belaid foor agrarys netuur- en lânskapsbeheer.*
- j. Steun foor streekaigen produkten en gewassen om minder ôfhanklik te worren fan subsidys alleen bij 't netuurfrindlik boerke.*

